

Minister Klimatu i Środowiska

DOP-WŚ.050.92.2024.DK
3382469.13487598.11073549
Warszawa, 15-11-2024

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu RP

Szanowny Panie Marszałku,

w związku z interpelacją Pana Posła Łukasza Kmity, w sprawie wsparcia rewitalizacji obszaru Pustyni Błędowskiej zlokalizowanego na terenie Małopolski i Śląska (interpelacja znak: K10INT4765), proszę przyjąć następujące informacje.

Odnosząc się do prośby o utworzenie w budżecie na rok 2025 specjalnego programu wieloletniego finansowanego ze środków budżetu państwa, który przeznaczony będzie na utrzymanie Pustyni Błędowskiej i zachowanie jej pustynnego charakteru, informuję że w budżecie państwa w cz. 41 – Środowisko brak jest środków, które mogłyby zostać przeznaczone na realizację wymienionego programu.

Programy wieloletnie są ustanawiane przez Radę Ministrów w celu realizacji strategii przyjętych przez Radę Ministrów. Rada Ministrów, ustanawiając program, wskazuje jego wykonawcę oraz źródło finansowania. W związku z harmonogramem prac nad ustawą budżetową, zgodnie z którym do 30 września br. Rada Ministrów uchwała projekt ustawy budżetowej na kolejny rok budżetowy i przedkłada go Sejmowi, włączenie do niej ww. zadania nie jest możliwe.

Niezależnie od powyższego, zwracam uwagę, że jak wynika z informacji otrzymanych od Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach i Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie, działania na terenie obszaru Natura 2000 Pustynia Błędowska PLH120014 realizowane były w ramach szeregu projektów zewnętrznych finansowanych ze środków UE.

Warto tu podkreślić, że jedynymi przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000 Pustynia Błędowska PLH120014 są dwa typy siedlisk przyrodniczych: 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi i *6120 Ciepłolubne śródlądowe murawy napiaskowe. W planie zadań ochronnych ustanowionym dla tego obszaru jako zagrożenie istniejące dla wydmy i muraw zidentyfikowano zmniejszenie lub utratę określonych cech tych siedlisk i zmianę ich składu gatunkowego w związku z zarastaniem krzewami i drzewami, przede wszystkim przez bardzo ekspansywną sosnę zwyczajną. Dodatkowo, nagromadzenie materii organicznej pochodzącej z rozkładu elementów gatunków ekspansywnych (gałęzi, liści, igieł, szyszek), przyczynia się do użyczenia podłoża, a nawet tworzenia warstwy glebowej oraz zmiany odczynu pH podłoża, co ogranicza lub uniemożliwia rozwój gatunków typowych i pożądanych dla siedlisk napiaskowych, wspomagając jednocześnie rozwój gatunków ekspansywnych.

Aby przeciwdziałać tym zagrożeniom, w planie zadań ochronnych wskazano działania ochronne konieczne do wdrożenia i cyklicznego prowadzenia. Ich podstawowym celem jest utrzymanie lub poprawa stanu ochrony siedlisk napiaskowych. Najważniejsze z nich to działania ochrony czynnej, polegające na usunięciu (wycinanie wraz z karczowaniem) sosny zwyczajnej oraz innych drzew i krzewów, wraz z usunięciem pozostałości (karpy, gałęzie) po wycince, a w miejscach, gdzie to nie zagraża cennym gatunkom roślin zielnych i innych (np. cennym gatunkom porostów) – również działania polegające na usunięciu nagromadzonego igliwia. Niezwykle ważne jest również działanie polegające na usuwaniu pojawiającego się nalotu i podrostu drzew i krzewów na terenach objętych ochroną czynną, a więc na ciągłym utrzymywaniu efektu wycinki drzew i krzewów.

W 2023 r. uszczegółowiono cele działań ochronnych dla przedmiotów ochrony w obszarze. Jednym z podstawowych celów ochrony jest utrzymanie mozaiki siedlisk napiaskowych (wydm, muraw, pól deflacyjnych) na powierzchni ok. 706 ha we właściwym stanie ochrony, m.in. poprzez utrzymanie warunków do kształtowania tych siedlisk przez naturalne procesy eoliczne. Inne cele to m.in. ograniczenie udziału krzewów i podrostu drzew do wartości nieprzekraczającej 10% powierzchni występowania siedlisk chronionych, a także wyeliminowanie z obszaru lub utrzymanie na niskim poziomie udziału gatunków ekspansywnych roślin zielnych, ograniczenie rozprzestrzeniania i udziału gatunków inwazyjnych, m.in. takich jak występująca na Pustyni Błędowskiej wierzba ostrolistna czy czeremcha amerykańska.

Z planu zadań ochronnych jednoznacznie wynika, że dla osiągnięcia wymaganych celów ochrony bezwzględnie konieczne jest prowadzenie działań z zakresu ochrony czynnej. W przeszłości ingerencja człowieka doprowadziła do utworzenia unikatowego w skali Polski i Europy zwartej, śródlądowego obszaru występowania piasków wydmowych z interesującymi formami geomorfologicznymi typowymi dla krajobrazu pustynnego, licznymi rzadkimi i chronionymi gatunkami flory i fauny oraz zbiorowiskami muraw napiaskowych. Utrzymanie tego ekosystemu jest możliwe tylko i wyłącznie przy udziale człowieka.

Po wielu latach zaniedbań w tym zakresie dopiero w początkach II dekady XXI wieku rozpoczęto wdrażanie i realizację kompleksowych, wielkopowierzchniowych projektów zmierzających do ratowania przed postępującym zarastaniem najcenniejszych ekosystemów Pustyni Błędowskiej. Projekty te były i są realizowane przede wszystkim dzięki instrumentom finansowym Unii Europejskiej. Ich głównym założeniem było usunięcie roślinności z pól deflacyjnych i siedlisk napiaskowych oraz monitorowanie stanu zachowania tych siedlisk i dalszych potrzeb w zakresie ochrony czynnej. Prace realizowane w ramach tych projektów wpisują się w zakres niezbędnych działań przewidzianych w planie zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Pustynia Błędowska PLH120014.

W południowej części Pustyni działania ochrony czynnej wykonywała Gmina Klucze:

1) w latach 2011–2014 w ramach projektu LIFE NAT/PL/000259 „Czynna ochrona kompleksu priorytetowych siedlisk napiaskowych (*6120, 2330) w obszarze Natura 2000 na Pustyni Błędowskiej”;

2) w latach 2016–2018 w ramach projektu „Ochrona cennego przyrodniczo obszaru Pustyni Błędowskiej oraz jego promocja”, współfinansowanego z Regionalnego Programu

Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020 (usunięto odrosty drzew i krzewów na terenie siedlisk napiaskowych oraz utrzymywano pola deflacyjne w formie ich bronowania);

3) w latach 2020–2023 w ramach środków własnych i różnego rodzaju akcji społecznych z partnerami zewnętrznymi, w tym z Zespołem Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego (udało się usunąć ok. 1000-1500 odrostów sosny oraz całkowicie usunąć rośliny inwazyjne na obszarze ok. 80 ha we wschodniej części Pustyni).

W 2024 roku Gmina Klucze rozpoczęła realizację kolejnego projektu, pn. „Ochrona cennego przyrodniczo obszaru Pustyni Będowskiej oraz jego promocja - etap II”, współfinansowanego z Regionalnego Programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027. W bieżącym roku prowadzone są prace w zakresie inwentaryzacji stanowisk roślin inwazyjnych, które od roku 2025 będą usuwane.

Dla północnej części pustyni z kolei działania ochronne wykonywał i wykonuje Rejonowy Zarząd Infrastruktury w Krakowie, zarządzający nieruchomościami będącymi w trwałym zarządzie Ministra Obrony Narodowej (dalej „MON”) lub znajdującymi się we władaniu MON. Jednostka ta:

1) w latach 2013–2017 realizowała projekt LIFE12NAT/PL/000031 „Kompleksowa ochrona nieleśnych siedlisk przyrodniczych na terenach wojskowych w obszarze Natura 2000”;

2) od 2022 r. realizuje projekt 101074108-LIFE21-GIE-PL-INF-ARMY "Wspieranie użytkowników terenów wojskowych w zarządzaniu obszarami Natura 2000"; w ramach projektu wykonywane są prace monitoringowe;

3) co roku zleca firmom zewnętrznym usuwanie wierzby napiaskowej i osiki, a w okresie od maja do listopada sama oczyszcza pola deflacyjne z niepożądanego rośliności.

Z informacji uzyskanych od Rejonowego Zarządu Infrastruktury w Krakowie wynika, że uwzględni on w swoich planach finansowych na kolejne lata prace mające na celu zachowanie wartości przyrodniczych północnej części Pustyni Będowskiej. Składa on również wnioski do Komisji Europejskiej o finansowanie następnych projektów środowiskowych.

Jako uzupełnienie przedstawiam informacje na temat możliwości uzyskania wsparcia finansowego dla rewitalizacji obszaru Puszczy Będowskiej:

1. Program LIFE

Pustynia Będowska została odtworzona w dużej mierze w wyniku realizacji projektu LIFE pn. „Czynna ochrona kompleksu priorytetowych siedlisk napiaskowych w obszarze Natura 2000 na Pustyni Będowskiej”, który był wdrażany w latach 2011-2014. Celem projektu było osiągnięcie właściwego stanu ochrony największego w Polsce kompleksu dwóch napiaskowych siedlisk przyrodniczych: ciepłolubnych muraw i wydm śródlądowych, wymienionych w załączniku I Dyrektywy Siedliskowej. Całkowity budżet projektu wyniósł 2 594 996 euro.

Kolejny projekt LIFE dotyczący Puszczy Będowskiej był realizowany przez Rejonowy Zarząd Infrastruktury w Krakowie pn. „Kompleksowa ochrona nieleśnych siedlisk

przyrodniczych na terenach wojskowych w obszarze Natura 2000". Projekt był realizowany w latach 2013–2017. Całkowity budżet projektu wynosił 2 365 229 euro, w tym dofinansowanie z KE 1 182 614 euro, zaś dofinansowanie z NFOŚiGW 1 182 615 euro.

Aktualnie nie ma możliwości, aby wesprzeć kolejny etap rewitalizacji ostoi Pustynia Błędowska ze środków Programu LIFE, gdyż obszar ten znajduje się nadal w okresie trwałości, co zgodnie z zasadami Programu LIFE oznacza, że osiągnięte w ramach realizacji efekty powinny być nadal utrzymywane przy wykorzystaniu innych środków finansowych niż Program LIFE.

2. Środki krajowe NFOŚiGW i wfośigw

a) Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie

WFOŚiGW w Krakowie udziela dofinansowania zgodnie z „Zasadami finansowania zadań ze środków Wojewódzkiego Funduszu ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie” oraz programami ustalonymi przez Radę Nadzorczą WFOŚiGW w Krakowie, a także planem działalności określającym środki na poszczególne priorytety. Wymienione dokumenty na rok 2025 znajdują się na etapie opracowania, dlatego obecnie nie ma możliwości jednoznacznego określenia zakresu dofinansowania z WFOŚiGW w Krakowie. Niemniej jednak w przyjętej „Strategii Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie na lata 2025-2028” ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów jest jednym z priorytetowych działań. Dlatego opracowując programy na 2025 rok WFOŚiGW w Krakowie bierze pod uwagę znaczenie takich przedsięwzięć jak te dotyczące Puszczy Błędowskiej oraz konieczność przeznaczenia wsparcia finansowego zarówno dla jednostek samorządu terytorialnego jak i innych podmiotów. Warunkiem rozpatrzenia zadania i ewentualnego przyznania dofinansowania ze środków WFOŚiGW w Krakowie jest każdorazowo złożenie wniosku na obowiązującym formularzu w terminie ogłoszonego naboru.

b) Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach

Obszar Pustyni Błędowskiej jako użytek ekologiczny oraz obszar Natura 2000 wpisuje się w zadania możliwe do dofinansowania w ramach „Listy przedsięwzięć priorytetowych planowanych do dofinansowania ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach” w ramach priorytetów:

- I. OP 1.1. Działania związane z realizacją celów ochrony oraz zachowaniem przedmiotów ochrony obowiązujących w rezerwach przyrody, parkach krajobrazowych, obszarach chronionego krajobrazu, użytkach ekologicznych, stanowiskach dokumentacyjnych, zespołach przyrodniczo-krajobrazowych, w tym wdrażanie planów ochrony dla rezerwatów i parków krajobrazowych,
- II. OP 1.5. Działania na rzecz utrzymania i poprawy właściwego stanu ochrony populacji gatunków roślin i zwierząt oraz siedlisk, dla których ochrony wyznaczono specjalne obszary ochrony ptaków oraz obszary specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000,
- III. OP 2.3. Ochrona cennych przyrodniczo biotopów o dużej bioróżnorodności, w szczególności torfowisk, muraw kserotermicznych i zarośli śródpolnych,
- IV. ZS 3.3. Opracowanie dokumentacji do planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszarów NATURA 2000.

Środki na ww. cel udzielane są w formie dotacji lub przekazania środków z uwzględnieniem efektów zadania i możliwości finansowych WFOŚiGW w Katowicach.

c) Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W ofercie wsparcia NFOŚiGW nie ma obecnie instrumentów, które mogłyby stanowić źródło finansowania rewitalizacji Puszczy Błędowskiej. Aktualnie NFOŚiGW nie prowadzi żadnego naboru dotyczącego ochrony siedlisk przyrodniczych. Niemniej jednak nie jest wykluczone, że w przyszłości zostaną ogłoszone nabory wniosków w ramach programu priorytetowego „Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowe”, wobec czego warto odwiedzić stronę NFOŚiGW. Informacje nt. prowadzonych przez NFOŚiGW naborów znajdują się na stronie <https://www.gov.pl/web/nfosigw/informacja-o-naborach-wnioskow-w-roku--2024>.

Z wyrazami szacunku

Z up. Ministra

Mikołaj Dorożala
Podsekretarz Stanu
Ministerstwo Klimatu i Środowiska
/ – podpisany cyfrowo/